

The Formation of the Mother Image in Medieval English Literature

Achilova Gulhayo Ismoilovna

Toshkent davlat transport universiteti, tayanch doktoranti
guliachilova9@gamil.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oʻrta asr ingliz adabiyotida ona va bola obrazining shakllanish jarayoni tahlil qilingan. Diniy va ijtimoiy omillar, patriarxal jamiyat tuzilmasi hamda nasroniy qadriyatlarning ona obraziga boʻlgan taʼsiri oʻrganilgan. Muallif oʻsha davr adabiyotidagi ayol va ona tasvirining turli toifalarini tahlil etib, ularning madaniy va maʼnaviy jihatdagi aks-sadosini koʻrsatishga intilgan. Tahlil natijasida Oʻrta asr adabiyotida onalik biologik emas, balki madaniy va ijtimoiy fenomen sifatida qabul qilinganligi aniqlandi.

Kalit soʻzlar: Oʻrta asr adabiyoti, ona obrazi, bola, patriarxal jamiyat, diniy tasvir, nasroniylik, Beatrice, onalik.

Kirish. Oʻrta asr adabiyotida Ona obrazi koʻpincha diniy taʼlimotlar va mavjud ijtimoiy tizimning taʼsirida shakllangan. Xususan, nasroniylik anʼanalarida “Injil” matnlarida Bibi Maryam poklik va fidoyilik timsoli sifatida talqin etilib, uning oʻz oʻgʻli Iso bilan boʻlgan munosabati onalikning ideal modeli sifatida tasvirlangan. Agar qadimgi davr adabiyotida onalar ilohiylashtirilgan, himoyachi va dono shaxslar sifatida gavalangan boʻlsa, Oʻrta asr patriarxal jamiyatining qadriyatlari natijasida ayollar axloqiy jihatdan zaif va erkaklarga boʻysunishga majbur mavjudotlar sifatida koʻrsatilgan. Ushbu yondashuv natijasida adabiy asarlarda ayollar koʻpincha yolgʻonchilik, jodugarlik yoki iqtidor yetishmasligi bilan tavsiflangan. Ayollar jamiyatda siyosiy va ijtimoiy faoliyatlardan chetlatilgan, ularning huquq va erkinliklari erkaklar tomonidan cheklangan. Oʻrta asr adabiyoti vakillaridan Jefri Choser, Tomas Malori va Uilyam Lengland kabi yozuvchilarning asarlarida ham ayol obrazlari zaif va kamsitilgan holda namoyon boʻlgan. Ayollarning jamiyatdagi oʻrni koʻpincha diniy qadriyatlar asosida belgilangan boʻlib, Injilda Momo Havo orqali ifodalangan “ibtidoiy gunoh” konsepsiyasi natijasida ular erkaklar uchun vasvasa manbai sifatida talqin etilgan va erkaklar tomonidan boshqarilishi zarurligi targʻib qilingan[1]. Shunga qaramasdan, oʻrta asr adabiyotida ayol, xususan ona obrazlari, turli shakllarda va koʻplab asarlarda uchrashi kuzatiladi. Ushbu maqolada Oʻrta asr ingliz adabiyotida onalik tasviri va uning rivojlanish yoʻnalishlari ilmiy tahlil qilinadi.

Tahlil metodlari. Maqolada Oʻrta asr matnlaridagi ona obrazlari tarixiy sharoitda koʻrib chiqilgani bois tarixiy-adabiy tahlil metodidan, Onalik va ayollik fenomeni madaniy hodisa sifatida oʻrganish uchun madaniy tadqiqot usulidan hamda diniy va adabiy matnlarda ayol obrazining talqini va u orqali berilgan maʼnolar tahlil qilish uchun diskursiv tahlil metodlaridan foydalanildi.

Natija va muhokamalar. Oʻrganishlar shuni koʻrsatadiki, Oʻrta asr ingliz adabiyotida ona obrazi:

- Dastlab diniy ideallar bilan bogʻliq holda — **Bibi Maryamning idealizatsiya qilingan obrazi** sifatida shakllangan.
- Jamiyatda patriarxal tuzilmaning mustahkamligi natijasida ayol va ona obrazlari aksariyat hollarda erkaklarga nisbatan **zaif va ijtimoiy jihatdan ikkilamchi shaxslar** sifatida tasvirlangan.

- Onalik biologik jarayon emas, balki **madaniy va ijtimoiy vazifa** sifatida talqin qilingan.
- Ayrim adabiy asarlarda (masalan, “Beowulf”da) onalar ham **“maxluq”** obrazida namoyon bo‘lib, bu esa ularning jamiyatdagi ambivalent qabulini aks ettiradi.
- Uyg‘onish davriga kelib, ona obrazlari ko‘proq siyosiy va ijtimoiy ahamiyat kasb eta boshlagan, Beatriche obrazi kabi timsollar orqali ayol **ilohiy kuch va qutqaruv timsoliga** aylangan.

O‘rta asr adabiyotida ona obrazining tasviri ilmiy doiralarda turli tipologiyalar asosida o‘rganilgan. Tadqiqotchilar bu obrazlarni **ma’naviy onalar** (diniy matnlardagi, masalan, Bibi Maryam va avliyo onalar kabi timsollar), **hukmron onalar** (adabiy va ijtimoiy matnlarda kuch va ta’sir egasi sifatida ko‘rsatilgan onalar), **g‘amnok onalar** (elegiya va qahramonlik dostonlarida qayg‘uli qiyofada namoyon bo‘lgan onalar), **maxluq onalar** (masalan, “Beowulf” asaridagi Grendel onasi) hamda **onalik va shaxsiyat** (ayollar o‘zini onalik orqali anglash jarayoni) kabi yo‘nalishlarga ajratib tahlil qilganlar. Klarissa U. Atkinson o‘zining *The Oldest Vocation: Christian Motherhood in the Medieval West* nomli tadqiqotida o‘rta asr G‘arbida diniy va adabiy matnlarda onalik qanday ideallashtirilgani va madaniy ijtimoiy omillar ta’sirida shakllangan fenomen sifatida talqin etilganini ko‘rsatadi[2]. Meri Dokrey-Miller esa *Motherhood and Mothering in Anglo-Saxon England* asarida Anglo-Sakson davri adabiy va tarixiy manbalarida onalarning roli va tasvirini o‘rganadi[3].

“Beowulf” dostonidagi Grendel onasining qiyofasi Kristina Alfano tomonidan *The Issue of Feminine Monstrosity: A Reevaluation of Grendel’s Mother* ishida qayta tahlil qilinib, uning ona sifatidagi ramziy ahamiyati alohida ta’kidlangan[4]. Bonni Viler tahririda nashr etilgan *Medieval Mothering* to‘plamida esa onalik biologik jarayon sifatida mavjud bo‘lsa-da, “onalik qilish” madaniyat tomonidan shakllangan faoliyat ekani, va hatto erkaklar ham onalik faoliyatini bajara olishi mumkinligi haqida ilg‘or fikrlar bildirilgan[5].

Alikse Bovey *Women in Medieval Society* maqolasida o‘rta asr ayollarini turli obrazlarga — **bokira, ona, jodugar, axloqsiz ayol va hiylakor ayol** — ajratib tavsiflaydi. O‘rta asr jamiyatida ayollarning asosiy vazifasi farzand tug‘ish va ularni, ayniqsa, jamiyat uchun foydali o‘g‘il farzandlar sifatida tarbiyalash bo‘lgan[6]. K.N. Truman ta’kidlashicha, kambag‘al oilalarda o‘g‘il bolalar oilaning ishchi kuchi sifatida qadrlangan bo‘lsa, boy oilalarda esa erkak voris tug‘ilishi alohida ahamiyat kasb etgan[6].

Boveyning fikriga ko‘ra, ayollar qishloq xo‘jaligi ishlarida erlariga, shahar muhitida esa otalari va erlariga hunar va savdo faoliyatida ko‘maklashgan[6]. Ularning eng muhim vazifalaridan biri jamiyatga moslashadigan va kelajakda erkaklarning ijtimoiy mavqeini mustahkamlovchi farzandlarni tarbiyalash bo‘lgan. Shunday qilib, o‘rta asr ayollarining ijtimoiy hayoti erkaklar va ularning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga qaratilgan edi.

Xulosa. O‘rta asrlar adabiyotida onalik, asosan, diniy va ma’naviy mas’uliyat sifatida tasvirlangan. Onalar ko‘pincha mehribon, sabr-toqatli va fidoyi sifatida aks ettirilgan bo‘lib, onalik muqaddas vazifa sifatida qaralgan[7]. Ammo, Uyg‘onish davrida onalikning diniy o‘ziga xos xususiyatlari kamayib, ona obrazlari ijtimoiy va siyosiy kontekstda tahlil qilina boshlandi. Bu jarayon teatr va dramaturgiyaning rivojlanishi bilan ham bog‘liqdir. Ayollarning onalik roli jamiyatdagi o‘rni va hokimiyat bilan bog‘lanib, endi nafaqat diniy, balki ijtimoiy va siyosiy mas’uliyatni ham o‘z zimmasiga oldi[8]. Bundan tashqari, o‘rta asrlar adabiyotida ona obrazlari an’anaviy gender rollariga asoslangan bo‘lib, ayollar onalik orqali oilaning mustahkamligini ta’minlash va farzandlarni tarbiyalashda mas’uliyatli shaxslar sifatida tasvirlanadi[9]. Uyg‘onish davrida esa ayollar onalik orqali nafaqat oilani, balki davlatni yoki jamiyatni boshqarishdagi o‘z roli va ahamiyatini ham ko‘rsatishga kirishgan. Bu davrda onalar siyosiy hokimiyat va nasl-nasabni davom ettirishda muhim shaxslar sifatida tasvirlangan[8].

O‘rta asr ingliz adabiyotida ona va bola obrazlari diniy, madaniy va ijtimoiy omillar ta’sirida murakkab shakllangan. Onalik, bir tomondan, ilohiy fidoyilik va poklik bilan bog‘langan bo‘lsa, boshqa tomondan, ayolning jamiyatdagi zaif maqomi tufayli salbiy qirralarga ham ega bo‘lgan. Bu davr adabiyoti onalikni biologik hodisa emas, balki madaniy faoliyat sifatida talqin etib, keyingi adabiy jarayonlarga asos bo‘lib xizmat qilgan. O‘rganilgan adabiy va tarixiy manbalar ona

obrazining Oʻrta asrda nafaqat oilaviy, balki kengroq diniy va siyosiy kontekstda ham muhim rol oʻynaganligini koʻrsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://sites.google.com/wfu.edu/311-wives-writers-and-witches/research-analysis/the-dichotomous-views-of-motherhood-in-early-modern-europe>
2. Atkinson, Clarissa W. *The Oldest Vocation: Christian Motherhood in the Medieval West.*
3. Dockray-Miller, M. (2000). *Motherhood and mothering in Anglo-Saxon England* (The New Middle Ages). Palgrave Macmillan.
4. Alfano, C. (1992). The Issue of Feminine Monstrosity: A Reevaluation of Grendel's Mother. *Comitatus: A Journal of Medieval and Renaissance Studies*, 23(1). Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/39g6c6rm>
5. Parsons, J. C., & Wheeler, B. (Eds.). (1999). *Medieval mothering.* Taylor & Francis.
6. <https://www.historylearningsite.co.uk/medieval-england/medieval-women/>
7. Copeland, R. (2004). *The early modern woman.* University of Pennsylvania Press.
8. Rose, M. B. (1999). *Plotting motherhood in medieval, early modern, and modern literature.* Palgrave Macmillan.
9. Maus, K. E. (2003). *Motherhood and power in early modern literature.* Oxford University Press.